

щю которого определяются перспективы развития регионов. Поэтому дальнейшее развитие маркетинга территорий должно быть связано с созданием современных маркетинговых центров, которые будут способны сделать территорию привлекательной и конкурентоспособной.

1. Академия рынка: маркетинг / А. Дайан, Ф. Букерель, Р. Ланкар и др. – М.: Экономика, 1993. – 572 с.
2. Арженовский И. В. Маркетинг регионов // [http:// www.marketing.spb.ru](http://www.marketing.spb.ru).
3. Бутов В. И., Игнатов В. Г., Кетова Н. П. Основы региональной экономики. – М.: Изд. центр «Март»; Ростов н/Д, 2000. – 234 с.
4. Визгалов Д. В. Маркетинг города / Визгалов Д. В. – М.: Фонд "Ин-т экономики города", 2008. – 110 с.
5. Вялкин А. Г. Агентство по развитию территорий – ключевое звено инвестиционного маркетинга региона / А. Г. Вялкин // Маркетинг в России и за рубежом. – 2010. – №1. – С. 85-91.
6. Голубков Е. П. Современные тенденции развития маркетинга / Е. П. Голубков // Маркетинг в России и за рубежом. – 2000. – №4. – С. 3-17.
7. Жердева О. В. Методы и приемы маркетингового анализа территории / Жердева Ольга Васильевна // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2006. – № 2. – С. 110-119.
8. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. – 382 с.
9. Лавров А. М. Реформирование экономики: региональные аспекты / А. М. Лавров, В. С. Сурнин. – Кемерово: Кузбассвуиздат, 2008. – 351 с.
10. Николаева Н. А. Конкурентоспособность города: взгляд зарубежных ученых / Н. А. Николаева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2001. – №6. – С. 69-75.
11. Панкрухин А. П. Маркетинг территорий / А. П. Панкрухин. – СПб.: Питер, 2009. – 416 с.
12. Сачук Т. В. Территориальный маркетинг / Т. В. Сачук. – СПб.: Питер, 2009. – 368 с.

Получено 19.01.2011

УДК 330.101

І.М.ВОЛОДИНА

Харківська національна академія міського господарства

ВДОСКОНАЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розглядається механізм управління процесом соціально-економічного розвитку регіону, визначається система важелів, що використовуються як на державному, так і на регіональному й місцевому рівнях для формування економічного простору.

Рассматривается механизм управления процессом социально-экономического развития региона, определяется система рычагов, которые используются как на государственном, так и на региональном и местном уровнях для формирования экономического пространства.

The mechanism of process control of socio-economic development of region is examined, leverage, which are used both on state and on regional and local levels for forming of

economic space, is determined.

Ключові слова: державне регулювання регіонального розвитку, комплексний розвиток господарства регіонів, соціально-економічний розвиток, раціональний територіальний поділ праці, об'єкти державного регулювання, суб'єкти державного регулювання.

В умовах становлення ринкових відносин успішною передумовою соціально-економічного розвитку регіонів є забезпечення державного регулювання. Державне регулювання використовується в інтересах усього суспільства як для активізації потрібної йому діяльності, так і для обмеження небажаних її форм [1].

Державне регулювання регіонального розвитку являє собою систему, що характеризується рядом аспектів, серед яких:

- ✓ методологічний, що представляє державне регулювання регіонального розвитку як сукупність принципів, форм, підходів і методів, використовуваних у процесі регіонального управління;
- ✓ організаційний, що забезпечує єдність розгляду техніко-економічних, соціальних і екологічних відносин у процесі розвитку регіону через функції органів управління;
- ✓ соціально-економічний, що забезпечує аналіз регіональної системи на основі існуючих форм власності й перспективного економічного потенціалу території.

Будучи найважливішою складовою частиною управління соціально-економічним розвитком, державне регулювання регіонального розвитку ґрунтується на специфічних закономірностях розміщення продуктивних сил, тому що саме закономірності розміщення продуктивних сил визначають відносини між продуктивними силами й територією. Найважливішу роль відіграють такі закономірності, як:

- ✓ комплексний розвиток господарства регіонів, що припускає поєднання галузей ринкової спеціалізації, які мають загальнодержавне значення, галузей, що доповнюють територіальний комплекс, а також інфраструктурних галузей;
- ✓ вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, що являє собою постійне й перспективне завдання державного регулювання регіонального розвитку. Наявність природно-географічних, історичних, економічних, соціально-демографічних розходжень регіонів сприяє формуванню специфічних умов їхнього самозабезпечення;
- ✓ територіальний поділ праці між регіонами й у їхніх межах. Раціональний територіальний поділ праці між регіонами є необхідною умовою територіального розвитку в умовах ринкової економіки. Державне регулювання регіонального розвитку повинне враховува-

ти ринкову спеціалізацію держави й існування міждержавного й внутрішньодержавного обміну.

Державне регулювання регіонального розвитку вирішує такі завдання:

- ✓ структурну перебудову економіки регіонів на основі визначення соціально-економічних, науково-технічних, екологічних і демографічних пріоритетів;
- ✓ реконструкцію економіки промислових регіонів і великих міських агломерацій, модернізацію їхньої інфраструктури, оздоровлення екологічної ситуації;
- ✓ подолання відставання окремих регіонів за рівнем і якістю життя населення;
- ✓ стимулювання розвитку експортних і імпортозамінюючих регіональних виробництв, що мають для цього найбільш сприятливі умови;
- ✓ розвиток міжрегіональних і регіональних інфраструктурних систем, що стимулюють регіональні структурні зрушення й забезпечують ефективність регіональної економіки;
- ✓ забезпечення повного й збалансованого використання природно-ресурсного потенціалу регіонів;
- ✓ розвиток найбільш ефективних галузей виробничої й соціальної сфери регіонів з урахуванням загальнодержавних інтересів;
- ✓ підвищення рівня добробуту населення й поліпшення демографічної ситуації;
- ✓ удосконалювання розвитку регіональної й міжрегіональної інфраструктури;
- ✓ поліпшення стану навколишнього середовища й збереження генетичного фонду живої природи;
- ✓ забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів.

Об'єктами державного регулювання регіонального розвитку вступають численні і якісно різні таксономічні одиниці державного, регіонального й муніципального рівнів. Сукупність таксономічних одиниць являє собою єдину складну систему територіальної організації господарства, що формує основу регіонального управління економікою. В регіонах створюється весь комплекс умов життєдіяльності населення, здійснюється відтворення трудових ресурсів, визначаються пропорції між секторами й галузями економіки. В межах регіонів перетинаються загальнодержавні, галузеві, місцеві інтереси, узгодження яких є однією з найбільш складних проблем суспільного розвитку [1].

Серед суб'єктів державного регулювання регіонального розвитку

варто виділити органи державної влади, представницькі органи й органи місцевого самоврядування. Основним засобом реалізації державної регіональної політики виступає управління – цілі, завдання й методи якого визначаються на основі загальноприйнятих принципів розвитку продуктивних сил і особливостей розвитку окремих галузей господарства.

Регіональний розвиток базується на існуванні механізму, в основі якого наявні протиріччя – внутрішнє і зовнішнє, які відіграють роль пружини зростання.

Основне зовнішнє протиріччя регіонального розвитку це протиріччя між центром і регіонами. Однак це протиріччя діалектичне, і в певних умовах виконує або роль найважливішого важеля розвитку, або фактора серйозного гальмування. В умовах, коли протиріччя регіону й держави приводить до мобілізації ресурсів і пошуку нових, більше ефективних співвідношень інтересів держави й регіонів, протиріччя працює як спонукальна сила розвитку, як фактор зміцнення єдності державних і регіональних пріоритетів. Коли ж економічна політика центру й регіонів підсилює нерівновагу й вимагає втручання ззовні для посилення попиту та пропозиції протиріччя має гальмуючий характер впливу на регіональний розвиток.

Основним внутрішнім протиріччям регіонального розвитку є вузькість спеціалізації виробництва й широта комплексності регіонального споживання. Найбільші втрати має економіка регіонів з надмірно вузькою спеціалізацією. Чим вужча спеціалізація, тим гостріше виникає необхідність зовнішньоекономічного співробітництва регіонів для забезпечення широкої номенклатури споживання. Своєрідність регіонального розвитку полягає у виконанні посередницької функції між мікро- і макроекономічним рівнем функціонування економічної системи.

Становище регіону завжди подвійне: тут діють начебто дві тенденції – відцентрова й доцентрова. Ці тенденції проявляються головним чином у політиці, економіці, у якій визначальний мотив – інтеграційний, мотив єдиного економічного поля, обумовлений ринковою конкуренцією.

Зміцнення єдиного економічного простору України є найважливішим завданням державного регулювання економіки регіонів, вирішення якого можливе за допомогою створення ринку капіталів, розвитку системи акціонерних компаній, фондових бірж, комерційних банків, фондів товарних і сировинних ресурсів.

При посиленні регіональної спрямованості процесу реформування економіки державне регулювання повинне бути спрямоване на про-

сторову інтеграцію України, проведення твердої державної податкової політики, раціоналізацію використання унікальних природних ресурсів у ряді регіонів за рахунок держави, складання й реалізацію найважливіших регіональних цільових програм.

Зовсім очевидно, що економічна політика держави й регіонів не повинна протистояти одна одній. У цьому процесі з боку державних органів управління повинні бути забезпечені регулювання, контроль і керівництво регіональним розвитком. Успіх становлення ринкових відносин і ефективності проведення економічних реформ залежить від конкретних дій органів управління щодо вирішення проблем в окремих регіонах. Державне регулювання територіального розвитку включає уніфікований підхід до проведення ринкових реформ у регіонах, вимагає гнучкості в проведенні регіональної політики, і в той же час єдності загальних принципів функціонування ринку на всій території держави [4].

Держава як основний суб'єкт реалізації державної регіональної політики покликана виконувати такі функції:

- ✓ забезпечення функціонування ринкового господарства в регіоні;
- ✓ розробка конкретних «правил гри» у ринковому просторі регіону й контроль за їхнім дотриманням;
- ✓ забезпечення стабільного розвитку еколого-соціально-економічної системи регіону;
- ✓ обґрунтування основних стратегічних і тактичних цілей регіонального розвитку з обов'язковим тимчасовим контролем їхнього досягнення;
- ✓ визначення пріоритетів регіонального розвитку й підтримка конкурентного простору;
- ✓ вибір і обґрунтування шляхів досягнення поставлених цілей регіонального розвитку.

Державне регулювання регіонального розвитку повинне охоплювати весь комплекс законодавчих, адміністративних, соціально-економічних заходів, здійснюваних державами й місцевими органам управління.

Застосування системи інструментів державного регулювання регіонального розвитку повинне бути засноване на принципах:

- *вибірковості* використання системи регуляторів у відношенні тих або інших суб'єктів господарської діяльності на даній території. Причому такими суб'єктами можуть бути галузеві й територіальні утворення;
- *обов'язковості* використання системи економічних регуляторів, що мають стимулюючий характер;

- *обмеженості* системи регулювання регіонального розвитку тимчасовими рамками, особливо в плані надання дотацій і пільг;
- *необхідності* врахування територіальної специфіки в процесі державного регулювання регіонального розвитку.

Цільові програми територіального розвитку є одним з найбільш популярних інструментів державного регулювання, так само як і прогнози регіонального розвитку. За ініціативою Уряду було розроблено комплексні програми соціально-економічного розвитку Карпатського, Подільського, Придніпровського регіонів, а також Українського Причорномор'я й Полісся. Крім того, місцевими органами влади були запропоновані довго- і середньострокові програми соціально-економічного розвитку. Рішенням уряду були схвалені програми по АРК, містах Севастополі, Великій Ялті, Києву, а також Донецькій, Луганській, Херсонській областях. Ці програми носили цільовий характер і фінансувалися частково з державного бюджету. Однак жодна з цих програм не була реалізована в повному обсязі. Фінансування запланованих заходів як з державного, так і з місцевих бюджетів здійснювалося всього на 15-50%, а відсутність чітких критеріїв оцінки виконання програм знижувало їхню дієвість як інструмента державного регулювання регіонального розвитку [3]. Серед факторів, які негативно впливають на хід виконання програм регіонального розвитку, слід зазначити:

- відсутність відпрацьованої системи відбору цільових державних і регіональних програм, недостатня аргументованість їхнього здійснення;
- слабе пророблення регіонального аспекту в галузевих державних програмах;
- відсутність моніторингу регіонального аспекту галузевих програм;
- велику кількість другорядних програм, що входять до переліку державних цільових програм, але не вимагають термінової реалізації;
- слабо пророблений механізм реалізації як державних, так і регіональних програм;
- недостатній контроль виконання програм.

Державне регулювання регіональних програм повинне передбачати створення спеціальних фондів регіонального розвитку, стимулювання залучення приватних вітчизняних та іноземних інвестицій, надання податкових пільг, установлення пільг з орендної плати при вилученні земельних площ під будівництво нових підприємств, екологізації ціноутворення. В управлінні регіональними програмами особливо важливе розмежування компетенції між державними й місцевими ор-

ганами влади. Так, державні органи повинні регулювати процеси створення нових виробництв, організувати міжрегіональні економічні зв'язки. Увага місцевих органів управління повинно бути зосереджена на створенні раціональної структури господарства, використанні природних ресурсів, вирішенні соціально-демографічних і екологічних проблем, здійсненні економічних реформ [2].

Удосконалювання існуючої системи державного регулювання регіонального розвитку повинне бути засноване на дотриманні принципів:

- адекватності об'єктивно існуючим умовам функціонування й стану економіки регіону в той або інший період;
- комплексності системного аналізу регіональної ситуації, що враховує всю розмаїтість еколого-соціально-економічних процесів;
- цілісності, що припускає існування об'єктів, цілей, завдань і механізмів державного регулювання регіонального розвитку.

Державне регулювання повинне здійснюватися на різних рівнях управління – національному, регіональному, місцевому. Національний рівень регіонального управління припускає організацію виробництва, реалізацію великомасштабних програм, організацію міжрегіональних і міждержавних економічних зв'язків. Регіональні й місцеві органи основну увагу повинні приділяти використанню локальних ресурсів, раціоналізації структури господарства, вирішенню екологічних і соціальних проблем.

Фундаментом регіонального розвитку повинна стати самостійність регіонів у визначенні перспективних цілей і можливостей фінансування заходів щодо їхньої реалізації, насамперед за рахунок власних джерел [2].

У розвинутих регіонах потрібна підтримка господарських почи-нень, створення системи стимулів для їхнього зміцнення. Для депресивних регіонів передбачається участь державних органів влади в програмах структурної перебудови, створення вільних робочих місць, проведення заходів щодо фінансової допомоги і забезпечення соціальних стандартів життя населення. Будь-яка сфера діяльності державних органів влади – економіка, соціальна сфера або екологія повинна обов'язково мати регіональний зміст [1].

Заходи щодо вдосконалювання державного регулювання територіального розвитку повинні бути насамперед спрямовані на відновлення керованості функціонування економіки регіону.

Визначаючи найважливіші напрямки економічної політики регіону не можна не відзначити актуальність інтеграційного процесу. Регіон як частина цілого виділяється цілісністю системи виробництва,

розподілу, обміну і споживання. Регіон – це не автократичне замкнене господарство, а відкрита підсистема. Саме це робить його здатним здійснювати власний економічний ріст при посиленні економічних зв'язків з іншими регіонами і державами. Чим тісніші економічні зв'язки з іншими регіонами й державами, тим більшою мірою самостійним і якісним буде регіональне відтворення.

Успішність реалізації економічної політики регіонального розвитку багато в чому буде залежати від поєднання розмаїтості конкретних підходів до вирішення проблем в окремих регіонах і єдності загальних принципів функціонування ринку в межах держави. Особливо доцільне формування правового і організаційного механізму вертикальних і горизонтальних взаємодій суб'єктів господарювання й органів управління, сприяння суспільному й територіальному розподілу праці, розвитку єдиного ринкового простору, розроблення заходів щодо подолання розпаду міжрегіональних господарських зв'язків.

Для успішного здійснення економічних реформ в Україні необхідне забезпечення регіонального поєднання розмаїтості конкретних підходів до вирішення проблем в окремих регіонах і єдності принципів функціонування ринку на всій території держави, норм взаємодії господарюючих суб'єктів. Однією з головних умов стабілізації української економіки в перехідний до ринкових відносин період є згладжування регіональних диспропорцій, і головну роль у цьому повинне відігравати державне регулювання. Державна регіональна політика повинна враховувати процеси, що відбуваються у світовому вимірі. Глобалізація, інноваційна спрямованість розвитку, посилення конкуренції в залученні капіталу стосуються не тільки держави, а й її регіонів, що може викликати поляризацію регіонального розвитку. Економічне відродження регіонів можливе на основі концентрації зусиль бізнесу, управлінської еліти, місцевого самоврядування і не повинно зводитися до забезпечення автономії регіонів.

Розмаїтість застосовуваних інструментів регулювання регіонального розвитку покликано забезпечити створення раціональних і взаємовигідних відносин між державою й місцевими органами влади, адаптувати до сучасних умов здійснення реформ, наблизити механізми регулювання регіонального розвитку до норми стандартів Європейського Союзу з метою інтеграції економіки України у світовий економічний простір.

1. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. – М.: ГУВШЭ, 2000. – 495 с.

2. Ларина Н.И., Кисельников А.А. Региональная политика в странах рыночной экономики. – М.: Экономика, 2000. – 121 с.

3. Мазур А.Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління. – Вінни-

ця: БАТ «Вінницяоблдрукарня», 2000. – 263 с.

4.Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону. – К.: Центр навч. літ-ри, 2006. – 328 с.

Отримано 15.03.2011

УДК 332.8

Є.М. ГЕЛЕВЕРЯ, канд. екон. наук, А.П.КОСЯК

Харківська національна академія міського господарства

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ІНДИКАТОРИ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Запропоновано принципovu схему роботи над стратегічним планом відновлення житлового фонду регіону. Науково обґрунтовано етапи реалізації стратегії відновлення житлового фонду регіону. Визначено систему показників глибини соціально-економічного розвитку процесу відновлення житлового фонду регіону.

Предложена принципиальная схема работы над стратегическим планом обновления жилого фонда региона. Научно обоснованы этапы реализации стратегии обновления жилого фонда региона. Определена система показателей глубины социально-экономического развития процесса обновления жилого фонда региона.

The circuit diagram of work on the strategic plan of updating of available housing of region is offered. Stages of realization of strategy of updating of available housing of region are scientifically proved. The system of indicators of depth of social and economic development of process of updating of available housing of region is defined.

Ключові слова: житлове господарство, реформування житлово-комунального господарства, відновлення житлового фонду, індикативне планування.

Стратегічне планування процесу відновлення житлового фонду в кожному місті здійснюється за своїм специфічним сценарієм, обумовленим конкретною соціально-економічною ситуацією, наявними ресурсами, продуктивними силами, які використовуються в процесі планування і цілою низкою інших факторів. Зазначеним питанням присвячено наукові праці А.Є.Ачкасова, Г.І.Онищука, В.І.Торкатюка, Л.М.Шутенка [1-4] та ін.

Проте про методичні засади цього процесу можна говорити тільки в загальних рисах, не вирішеними залишаються проблеми роботи над стратегічним планом відновлення житлового фонду на регіональному рівні, недостатньо обґрунтовано етапи реалізації стратегії відновлення житлового фонду регіону, відсутня система показників глибини соціально-економічного розвитку процесу відновлення житлового фонду. Тому нами поставлено за мету удосконалити процес стратегічного планування механізму відновлення житлового фонду та запропонувати регіональні індикатори його функціонування виділяючи три основних